

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2022. № 8.*

DOI: 10.32702/2307-2105.2022.8.14
УДК 351.82:338.432-043.86(477):061.1ЄС

М. В. Ситницький,

д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, Київський національний університет імені Тараса

Шевченка, м. Київ

ORCID ID: 0000-0002-0452-0404

Д. О. Курінський,

магістр економічних наук,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID ID: 0000-0001-9025-778X

**УПРАВЛІНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ
АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СТАТУСУ УКРАЇНИ ЯК КАНДИДАТА У
ЧЛЕНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

M. Sitnicki,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

*Head of the Department of Management of Innovation and Investment
activities,*

Taras Szevchenko National University of Kyiv, Kyiv

D. Kurinskyi,

Master of Economic Sciences,

Taras Szevchenko National University of Kyiv, Kyiv

**MANAGERIAL PERSPECTIVES OF THE DEVELOPMENT OF THE
DOMESTIC AGRICULTURAL INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF
UKRAINE'S STATUS AS A CANDIDATE FOR MEMBERSHIP OF THE
EUROPEAN UNION**

У статті досліджено та статистично підтверджено важливість аграрної галузі для економіки України та світової продовольчої безпеки. Наголошено на виборі європейського стратегічного вектору: побудові довгострокових відносин з Європейським союзом та інтеграцію економічних систем. Кінцевою метою є отримання Україною членства в ЄС. Зазначено, що з економічного боку ЄС являє собою єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили, а виробничі процеси характеризуються високим рівнем інноваційності та ефективності, екологічні стандарти є одними з найвищих. Визначено, що система агросектору України з її інфраструктурою, логістикою та механізмами функціонування зазнала значних змін з початком військової агресії росії. Як наслідок встановлено конкретний перелік проблем: на макрорівні аграрної галузі в цілому та на мікрорівні — фермерських господарств зокрема. Показано історичність та важливість рішення голів країн-членів та уряду ЄС про надання Україні статусу країни-кандидата на входження до Європейського Союзу. Виокремлено перелік управлінських рішень для подолання новоутворених проблем фермерськими господарствами. Встановлено, що в Україні відкривається значний потенціал можливостей для інфраструктурного удосконалення, реформування та покращення інвестиційного клімату галузі сільського господарства внаслідок надходження фінансових ресурсів після отримання статусу країни-кандидата на входження до Європейського Союзу. Контроль за цільовим використанням наданих коштів належить євроспільноті, що забезпечує найефективніше впровадження реформ.

The article investigates and statistically confirms the importance of the agricultural sector for the economy of Ukraine, as well as for the global food security. Emphasized on the choosing of European strategic vector: building long-term relations with the European Union and integration of economic systems. Ukraine's ultimate goal is EU membership. It is noted that, from the economic point of view, the EU is a single market of goods, services, capitals, and labor; production processes are characterized by a high level of innovation and efficiency, while environmental standards are among the highest. It was determined that the system of

the agricultural sector of Ukraine along with its infrastructure, logistics and functioning mechanisms underwent through significant changes with the beginning of russia`s military aggression. As a result, a specific list of problems is identified: at the macro level, there are issues of the agrarian industry as a whole and, at the micro level, there are some issues of the farms in particular. The article shows the historicity and importance of the decision to grant Ukraine the status of a candidate country for joining the European Union made by the heads of member states and the EU government. It is noted the status of a candidate for joining the EU is a powerful driving mechanism for the reforms in Ukrainian economy, in particular, for the agricultural sector, which is supported by strong funding from the EU. Financial income in the form of investments, technical assistance, and grants becomes available for Ukraine being in the candidate status. Identified that the candidate status enables the agricultural sector of Ukraine to receive both financial and political support from the EU countries; in particular, the latter is important from the point of view of assistance in organizing the export of agricultural products through the EU countries. Emphasized the research of the new organizational and innovative approaches to managing both individual agricultural enterprises and the industry as a whole. The list of management solutions for overcoming newly created problems faced by farms is highlighted. It has been found that Ukraine has a significant potential of opportunities for infrastructural improvement, reforms, and development of the investment climate in the agricultural sector as a result of the financial resources income after obtaining the status of a candidate country for joining the European Union. Control over the intended use of the provided funds belongs to the European community, which ensures the most effective implementation of the reforms.

Ключові слова: *управлінські перспективи, аграрна галузь, євроінтеграція, економіка воєнного стану, Україна кандидат у члени ЄС.*

Keywords: *management perspectives, agricultural sector, European integration, martial law economy, Ukraine candidate for EU membership.*

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиліття політика України спрямована на побудову довгострокових відносин з Європейським

союзом та інтеграцію економічних систем. Кінцевою метою є отримання Україною членства в ЄС, який по праву можна вважати найбільшим та найефективнішим об'єднанням у світі, до складу якого входить 27 країн з загальною кількістю населення близько 450 мільйонів людей.

З економічного боку ЄС являє собою єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили. Виробничі процеси характеризуються високим рівнем інноваційності та ефективності, екологічні стандарти є одними з найвищих. Така економічна структура із річним ВВП в 15 трильйонів доларів та ростом 5,2% (за 2021 рік) забезпечить міцний ривок для економіки України, як інтегрованого члена [1]. Безпосередньо, позитивні фінансові зміни позначаються на кожному громадянину, адже середній ВВП на душу населення за минулий рік в ЄС склав 32 765,00 доларів, для порівняння в Україні цей показник становить 4 835,00 доларів [2,3]. Керівництвом України на законодавчому рівні прийнято низку нормативно-правових актів, що свідчить про обрання європейського стратегічного вектора.

На особливу увагу заслуговує аграрна галузь України в умовах інтеграції вітчизняної економіки до ЄС, зокрема, найбільшої актуальності дана тема набуває в період збройної військової агресії росії. Це зумовлює пошук нових організаційно-інноваційних підходів до управління як окремими сільськогосподарськими підприємствами так і галуззю в цілому. Історичним є прийняття рішення 23 червня 2022 року головами країн-членів та уряду ЄС про надання Україні статусу країни-кандидата на входження до Європейського Союзу, що забезпечує Україні значні можливості для реформування та покращення інвестиційного клімату галузі сільського господарства [4].

Аналіз останніх джерел і публікацій.

Досліджуючи дану наукову проблематику, варто зазначити таких науковців як Дж. Х. Девіс та Р. А. Голдберг. Саме Дж. Х. Девіс розробив і науково обґрунтував концепцію агробізнесу та вперше використав термін [5]. Р. А. Голдберг був співавтором книги Девіса та використовував у своїх роботах системний підхід – статистичний та математичні методи в розумінні процесів

координації агробізнесу [6]. Серед іноземних вчених слід виділити: М. Трейсі, Л. Колс, П. Баркер, Д. Бішоп, Дж. Бейлі, А. Хоскінг.

Питання становлення глобальної моделі розвитку та зовнішньоекономічних відносин, впливу глобалізації економіки на структуру і перетворення ринкових відносин, визначення положення, перспектив і шляхів адаптації України до цих процесів вивчаються такими відомими вченими, як Абумуфрех М., Волович О.О., Коміренко В. І., Кундицький О.О., Сайкевич М.І., Сайкевич О.Д. [7].

Значний вклад у розробку методологічних підходів дослідження проблем розвитку агробізнесу внесли Ю. Г. Козак, Г. І. Мостовий, Р. Слав'юк, В. Ф. Семенов, І. Ю. Сіваченко, В. П. Федоряка, О. Л. Кирилова, І. М. Брюховецький, Л. М. Уніят та інші науковці [8].

Дослідженням розвитку вітчизняного аграрного сектору та пошуком механізмів підвищення його ефективності займалися такі відомі вчені, як О.М. Бородіна, І.Г. Кириленко, Ю.О. Луценко, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук О. А. Шульга, М. Й. Малік, О. О. Мороз, С. М. Кваша, І. М. Бурдейний, С. В. Тютюнник, А. Б. Черняков, В. П. Галушко та ін. [9]. Вони проводили аналіз світового досвіду господарювання в аграрному секторі економіки, обґрунтували необхідність створення сприятливого інституційного та ринкового середовища для галузі в процесі ринкових трансформацій економіки, обґрунтували форми, рівень, методи державної підтримки сільськогосподарських виробників, напрями державної політики стосовно галузі.

А от Т.Г. Ігнат'єва, А.М. Зоргач, Л.І. Курило, О.І Янковська присвятили свої роботи дослідженню інноваційних процесів в аграрній сфері. І.І. Вініченко розкриває особливості здійснення інвестиційної діяльності аграрних підприємств, П.К. Канівський вивчає питання підвищення ефективності аграрного виробництва [10].

Незважаючи на велику кількість наукових праць, дотичних до теми дослідження та їх практичну цінність, саме проблематика дослідження

управлінських перспектив вітчизняної аграрної галузі в умовах статусу України як кандидата до ЄС є новою та недослідженою.

Метою статті є обґрунтування управлінських перспектив розвитку вітчизняної аграрної галузі в умовах статусу України як кандидата у члени Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрна галузь — одна з найважливіших для економіки України, вона налічує різні види економічної діяльності, пов'язані із вирощуванням, зберіганням, переробкою, транспортуванням сільськогосподарської продукції до кінцевого споживача.

Підсумовуючи 2021 рік можна сказати, що аграрна галузь продемонструвала найбільший приріст виробництва — 14,4%, як результат — найвищий відсоток до ВВП в розрізі всіх галузей економіки — більше 10% [11].

Необхідно зазначити, що продукція агросектору посідає перше місце в структурі всього експорту України і становила 41% за 2021 рік. До роботи у сільському господарстві залучено 44,6% населення, що робить цю галузь лідером по наданим робочим місцям та зайнятості [12].

Наша держава є провідним світовим гарантом продовольчої безпеки, близько 400 мільйонів людей в світі розраховують на харчування українською аграрною продукцією. В 2020-2021 маркетинговому році експорт зернових та продуктів їх переробки склав 44,9 мільйонів тон, зокрема в розрізі продукції експорт пшениці склав 16,6 млн тон, ячменю — 4,2 млн тон, кукурудзи — 23,1 млн тон, жито — 0,18 млн тон, борошна — 1,27 млн тон. У 2021-2022 маркетинговому році станом на 23 лютого експортовано 42,6 млн. тон зернових: пшениці — 17,8 млн тон, ячменю — 5,6 млн тон, кукурудзи — 18,7 млн тон, жита — 1,69 млн тон, 0,66 млн тон борошна [13]. Така інформація зображена на рис 1.

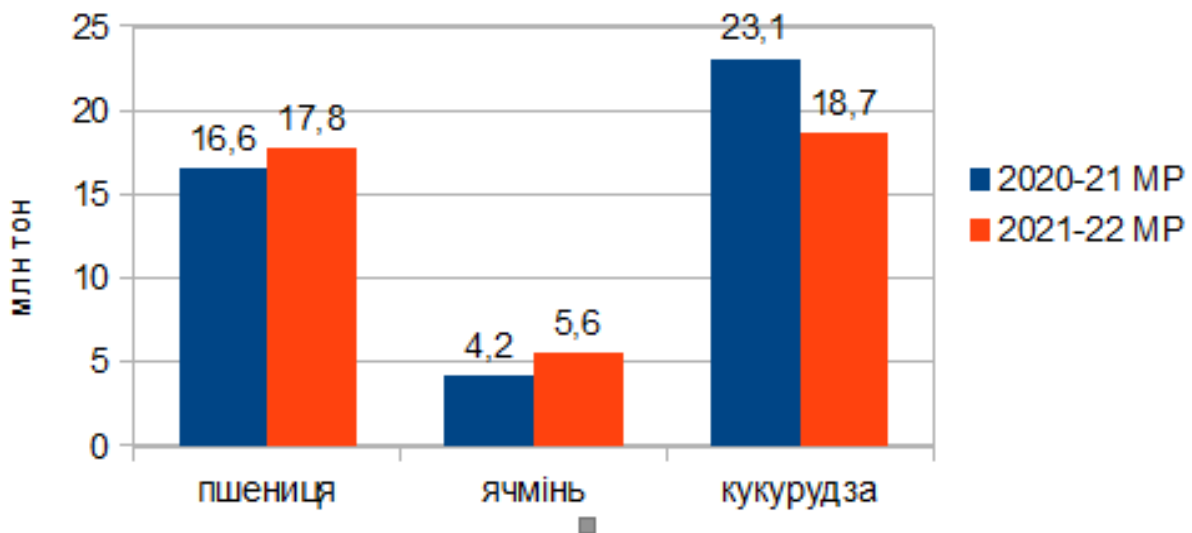

Рис. 1. Експорт зернових в довоєнний час

Джерело: розроблено авторами на основі [13].

Цікавим є той факт, що кожна друга тонна соняшникової олії на світовому ринку є українською. Звичайно й те, що виробництво і експорт рослинних олій за останніх 5 років в Україні трендово зростали. Зокрема в 2020 році українські виробники зібрали 18,5 млн. тон олійних культур, з яких було вироблено близько 7,4 млн. соняшникової, соєвої, рапсової олій, з яких 6,9 млн тон було експортовано на суму близько 5,3 млрд. доларів [14].

Експорт соняшникової олії зріс як кількісно так і вартісно — 12,3% та 24,4% відповідно [15]. Сегмент олійних культур є орієнтованим на експорт, за даними UBITA в 2020 році Український експорт рослинних масел та готових харчових жирів склав 5,76 млрд. дол, тобто доля даного сегмента в структурі аграрного експорту склала 25,9% [16].

За даними аналітично-інформаційного порталу latifundist.com українські виробники в 2021-2022 році зібрали рекордні врожаї олійних культур: соняшнику — 16,4 млн. тон, ріпаку — 2,96 млн. тон, сої — 3,4 млн. тон. Внаслідок переробки продукції виготовлено: соняшникової олії — 6,45 млн. тон, ріпакової олії — 265 тис тон, соєвої олії — 163 тис тон. На вітчизняних споживачів припало 625 тис тон олії всіх видів. Вироблені в Україні рослинні

масла та жири торгуються на 155 закордонних ринках. Основними регіонами експорту є Європа, Південно-східна Азія, Близький Схід. На ці регіони припадає 93% загального експорту рослинних олій, ще 4% - на країни Азії [15].

За 7 місяців 2021 року за даними Держстату Україна експортувала 2,89 млн. тон соняшникової олії (з урахуванням сафлорової та бавовняної) на 3,53 млрд. дол. Як зображено на Рис 2, основними імпортерами є Індія — 798 тис. тон, Китай — 506 тис. тон, Нідерланди — 285 тис. тон, Ірак — 231 тис. тон, Іспанія — 209 тис. тон, Італія — 138 тис. тон [17].

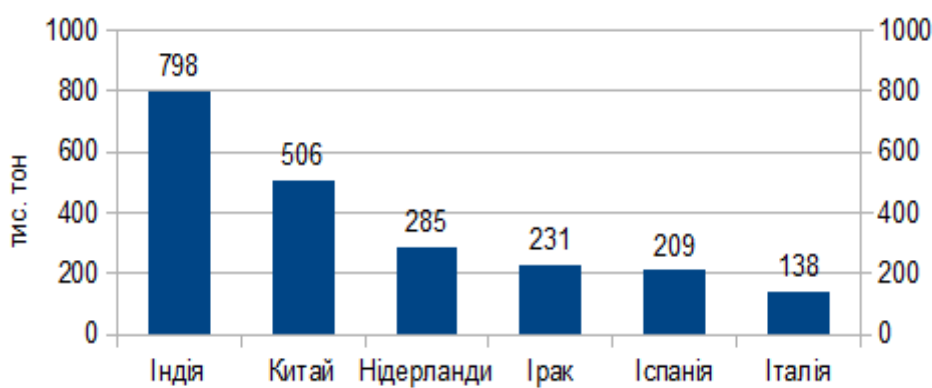

Рис. 2. Основні експортери соняшникової олії в 2021 році

Джерело: розроблено авторами на основі [17].

Статистичні данні дають розуміння, що аграрний сектор економіки України є надважливим не лише для економічної системи нашої держави, а і є ключовим для забезпечення продовольчої світової безпеки. Зокрема, одним із основних напрямів розвитку відносин в даній сфері залишається європейський.

Вся система агросектору України з її інфраструктурою, логістикою та механізмами функціонування зазнала значних змін з початком військової агресії росії. Внаслідок проведення бойових дій, мінування акваторії Чорного моря, знищення паливної інфраструктури виник цілий ряд перешкод як для роботи фермерських господарств як на мікрорівні, так і для всього агросектору країни в цілому. Під загрозою голоду залишилися країни-імпортери української аграрної продукції. Ці обставини змушують менеджерів різних рівнів вносити

корективи в управління агропідприємствами. Також державні управлінці аграрної сфери постали перед вибором інструментів та механізмів регулювання аграрних взаємовідносин.

Фермери, які планували здійснювати продажі навесні, залишилися із своєю продукцією на складах, реалізувати яку в умовах війни нелегко. Відповідно, посівна кампанія для них опинилася на межі зриву через брак коштів.

Однією із головних проблем є логістика. Адже залізнична транспортна система виявилася не готовою та й фізично не в змозі, навіть разом із річковою, замінити експортні потужності українських портів, на які припадає 75% загального товарообороту нашої держави [18].

Негативно позначається відсутність палива на вітчизняному ринку, що унеможливує проведення сільськогосподарських робіт.

23 червня відбулася історична подія — рішенням Європейської ради було надано статус кандидата на вступ до ЄС, що стало сигналом для всього світу щодо підтримки і солідарності європейського суспільства з Україною в її боротьбі проти збройної агресії росії [4].

Статус кандидата на вступ до ЄС є потужним локомотивом для реформ української економіки, зокрема аграрної сфери, що підкріплюється потужним фінансуванням зі сторони ЄС. Для України в статусі кандидата стають доступними фінансові надходження у формі інвестицій, технічної допомоги, грантів.

Статус кандидата дає змогу аграрній сфері України отримати як фінансову так і політичну підтримку країн ЄС. Зокрема важливою є остання з точки зору допомоги організації експорту аграрної продукції через країни ЄС. В зв'язку із блокуванням морських українських портів, суттєво зріс товарообіг через річкові Дунайські порти (Ренійський, Ізмаїльський, Усть-Дунайський – біля 30% експорту), які забезпечують перевалку аграрної продукції до Європейських морських портів з подальшим експортом по всьому світу [17]. Даний логістичний шлях для збільшення потужностей, ефективності та ємності

експорту потребує суттєвої модернізації. Саме Дунайські порти є кандидатами на отримання першочергових інвестиційних надходжень від ЄС для модернізації річкової портової інфраструктури України.

Наслідком отримання статусу кандидата є підписання Україною 29 червня угоди про лібералізацію автомобільних перевезень з ЄС [19]. Це є частковим вирішенням логістичних проблем аграріїв. Угода надає можливість уникати зупинки експорту аграрної продукції із України автомобільним транспортом через відсутність відповідних дозволів та міжнародного посвідчення водія. Цей інструмент полегшить як експорт аграрної продукції так і імпорт мінеральних добрив, засобів захисту рослин, посівного матеріалу. Але також це зумовлює часткову необхідність в пошуку закордонних контрагентів менеджментом агропідприємств і навіть створення нових структурних підрозділів для взаємодії із закордонними партнерами. В тому числі, додатковими завданнями управління стає вирішування логістичних проблем, пов'язаних із рухом товарів через кордон.

За наявності перешкод із реалізації продукції, в зв'язку із збройною агресією росії, аграрії опинилися в ситуації відсутності оборотних коштів для проведення діяльності. Тому надважливим є розроблення системи і механізмів кредитування для таких виробників. Отримання статусу кандидата покращує перспективи доступу до фінансування агропідприємств. Тому важливим завданням керівників підприємств аграрного сектору є визначення оптимального балансу між залученими коштами на фінансовому ринку та коштами, які є можливість отримати від часткового продажу власної продукції, зберігаючи при цьому мінімальні норми планової рентабельності.

Наслідком численних ракетних обстрілів росією території України є дефіцит палива. Ворог завдав численних ударів по паливній інфраструктурі — нафтобазах. Бомбардування зупинили роботу Кременчуцького нафтопереробного заводу. В умовах дефіциту пального українські аграрії розраховують на його постачання з території країн ЄС [20, 21, 22].

Урядом України спільно з ЄС та США було погоджено “коридори солідарності”, спрямовані забезпечити безперебійне постачання палива на український ринок, що дає змогу аграріям продовжувати виробничі процеси [23].

Під загрозою прицільних ракетних ударів знаходяться зерносховища по всій території країни. До прикладу – прицільний ракетний удар по зерносховищу в Одеському порту одразу після підписання зернової угоди між Україною, ООН, Туреччиною та росією, навмисні підпали полів та цілеспрямований вивіз та “експорт” українського зерна із окупованих територій [24, 25, 26, 27].

Надважливих управлінських рішень і підходів від фермерів вимагає проблема безпечного зберігання вже зібраного врожаю. Необхідно грамотно визначати обсяг продукції, що залишиться на складі фермерського господарства, обсяг, який буде реалізовано та кількість товару, що потребує розміщення в більш надійних місцях зберігання. Особливої уваги потребує пошук можливостей страхування ризиків знищення, пошкодження як продукції так і всього майна підприємств.

Доцільним є використання потенційних інвестиційних ресурсів від ЄС для України як кандидата на вступ до ЄС для побудови зерносховищ та пунктів перевалки аграрної продукції максимально наближено до кордонів з країнами Європейського союзу. Це суттєво знизить ризики фізичного знищення продукції аграрних виробників та полегшить експорт. Необхідно вдосконалювати логістичний менеджмент, як і фізичні його спроможності так і інтелектуальні.

Висновки. Збройна агресія росії внесла ряд негативних коректив у функціонування аграріїв та агросфери в цілому. Ряд логістичних, ресурсних, організаційних перешкод ускладнюють управління фермерськими господарствами. Статус кандидата на вступ до ЄС дає змогу отримання Україною розширеної фінансової та політичної допомоги, яка покликана частково нівелювати, а частково удосконалити аграрний сектор економіки України. Перспективами розвитку галузі є розширений доступ до фінансових

ресурсів та розбудова нової аграрної інфраструктури, що в умовах воєнного часу забезпечить безперервний процес аграрного виробництва та експорту продукції. Контроль за цільовим використанням наданих коштів належить євроспільноті, що забезпечує найефективніше впровадження реформ.

Перспективами подальших розробок у цьому напрямі дослідження є пошук ефективних способів управління фінансовими ресурсами, отриманими внаслідок одержання Україною статусу кандидата країни-члена в ЄС. Дослідження та обґрунтування ефективних управлінських рішень на макрорівні – для розбудови та модернізації інфраструктури Дунайських портів, побудови стратегічних зерносховищ, модернізації, розбудови залізничної транспортної системи, та адаптація її до європейських стандартів, побудова нових систем фінансування аграрної галузі із врахуванням особливостей виробничого циклу; на мікрорівні – для побудови системи управлінських рішень фермерськими господарствами щодо забезпечення безперервного рентабельного виробництва в умовах воєнного стану, зокрема, відсутності можливостей реалізації товару, логістичних проблем, обмеженого доступу до посівного матеріалу, пального, засобів захисту рослин, фінансових ресурсів.

Література

1. Економіка Євросоюзу за рік зросла на 5,2% URL: <https://finclub.net/ua/news/ekonomika-yevrosoiuzu-za-rik-zrosla-na-5-2protsent.html> (Дата звернення: 04.08.2022).
2. ВВП на душу населення URL: https://www.prostobank.ua/world/spravochniki/vvp_na_dushu_naseleniya (Дата звернення: 04.08.2022).
3. Відкриті дані Світового Банку – офіційний веб-сайт Світового Банку - World Bank Open Data URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk> (Дата звернення: 04.08.2022).

4. Україна отримала статус кандидата на вступ до Євросоюзу URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3513191-ukraina-otrimala-status-kandidata-na-vstup-do-evrosouzu.html> (Дата звернення: 04.08.2022).
5. Davis J. H. From agriculture to agribusiness. *Harvard Business Review*. 1956. 34 (1). P. 107-115.
6. Davis J. H., Goldberg R. A. *Concept of Agribusiness*. Division of Research. Boston: Harvard Business School, 1957. 412 p.
7. Лазарева О. В., Вакар К. В. Розвиток експортного потенціалу аграрного сектора економіки України в умовах глобалізації. *Агросвіт*. 2019. № 1-2. С. 3–9. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.1.3
8. Тарасевич Н.В. Концептуальні підходи до визначення економічної сутності агробізнесу у міжнародному аспекті *Modern Economics*. 2021. № 28(2021). С. 134-139. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V28\(2021\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-19).
9. Мазур І. І., Фесун Ю. А. Світовий досвід господарювання та впровадження інновацій в аграрний сектор економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8663> (дата звернення: 04.08.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.8
10. Савицький Е. Е. Розвиток інноваційних процесів у вітчизняних аграрних підприємствах / Е. Е. Савицький // *Економіка АПК*. - 2014. - № 4. - С. 77-82. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2014_4_16.
11. Торік понад 10% ВВП виробили у сільському господарстві - Лещенко <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3400937-torik-ponad-10-vvp-virobili-u-silskomu-gospodarstvi-lesenko.html> (Дата звернення: 04.08.2022).
12. Ситуація на рнку праці та діяльність державної служби зайнятості у січні – лютому 2021 року – офіційний веб-сайт Державної служби зайнятості України. Аналітична та статистина інформація. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67> (Дата звернення: 04.08.2022).
13. Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Рослинництво України» 2020 [Plant Growing in Ukraine, 2020. Statistical yearbook]. Державна служба статистики, Київ, Україна.

14. Україна торік експортувала рекордний обсяг соняшникової олії URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3196114-ukraina-torik-eksportovala-rekordnij-obsag-sonasnikovoii-olii.html> (Дата звернення: 04.08.2022).
15. Олійні в умовах війни: посів, залишки, переробка, умови зберігання URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/963-olijni-v-umovah-vijni-posiv-zalishki-pererobka-umovi-zberigannya> (Дата звернення: 04.08.2022).
16. Ukrainian Vegetable Oil Market Review 2021: Exports, Production, Prices URL: <https://latifundist.com/en/analytics/22-obzor-rynka-rastitelnyh-masel-2021-eksport-proizvodstvo-tseny> (Дата звернення: 04.08.2022).
17. Експорт олійно-жирової продукції у січні-липні 2021 року та його вплив на формування позитивного сальдо зовнішньої торгівлі АПК URL: <https://ukroilprom.org.ua/news/eksport-oliyno-zhyrovoy-produktsiy-u-sichni-lypni-2021roku-ta-yogo-vplyv-na-formuvannya-pozytyvnogo-saldo-zovnishnoy-torgivli-ark-269/> (Дата звернення: 04.08.2022).
18. Заблоковані порти – не вирок. Куди Україна перенаправляє експортні потоки і що з цього виходить URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/11/686894/index.amp> (Дата звернення: 04.08.2022).
19. Україна і ЄС погодили текст угоди про лібералізацію автоперевезень URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3506798-ukraina-i-es-pogodili-tekst-ugodi-pro-liberalizaciu-avtoperevezen.html> (Дата звернення: 04.08.2022).
20. Дефіцит бензину та дизпалива: чому це відбувається і що буде далі URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61469112> (Дата звернення: 04.08.2022).
21. Дефіцит пального в Україні: нардеп повідомив, коли ситуація покращиться URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/05/novyna/suspilstvo/deficyt-palnoho-ukrayini-nardep-povidomyv-koly-sytuacziya-pokrashhytsya> (Дата звернення: 04.08.2022).
22. Пальне для АЗС: мережі перелаштовуються на постачання з ЄС URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/15/684099/> (Дата звернення: 04.08.2022).

23. «Коридори солідарності»: Євросоюз і США допоможуть Україні експортувати зерно URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3484783-koridori-solidarnosti-evrosouz-i-ssa-dopomozut-ukraini-eksportuvati-zerno.html>
(Дата звернення: 04.08.2022).
24. Ракетний удар по Одесі. Росія біла "туди, де зерно", проте у зерносховище не влучила URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/raketnyu-udar-po-odesse-rossiya-bila-tuda-gde-zerno-odnako-po-zernohranilischu-ne-popala>
(Дата звернення: 04.08.2022).
25. Війська рф навмисне підпалюють українські поля запальними снарядами – на Запоріжжі знищено приблизно 20 га пшениці URL: <https://www.5.ua/regiony/viiska-rf-navmysne-pidpaliuiut-ukrainski-polia-zapalnymy-snariadamu-na-zaporizhzhzhi-znyshcheno-pryblyzno-20-ha-pshenytsi-281962.html>
(Дата звернення: 04.08.2022).
26. Украв, вивіз, у Москву. Як окупанти намагаються продати крадене українське зерно іншим країнам URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/6/686713/> (Дата звернення: 04.08.2022).
27. РФ незаконно вивозить із України по 150-170 тис. тонн зерна за місяць - посол України в Туреччині URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/843784.html> (Дата звернення: 04.08.2022).

References

1. Finclub (2022), "The economy of the European Union grew by 5.2% over the year", available at: <https://finclub.net/ua/news/ekonomika-yevrosoiuzu-za-rik-zrosla-na-5-2protsent.html> (Accessed: 04 Aug 2022).
2. Prostobank (2022), "GDP per capita", available at: https://www.prostobank.ua/world/spravochniki/vvp_na_dushu_naseleniya (Accessed: 04 Aug 2022).
3. World Bank (2022), "Open Data", available at: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk> (Accessed: 04 Aug 2022).

4. Ukrinform (2022), "Ukraine received the status of a candidate for joining the European Union", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3513191-ukraina-otrimala-status-kandidata-na-vstup-do-evrosouzu.html> (Accessed: 04 Aug 2022).
5. Davis, J.H. (1956), "From agriculture to agribusiness", *Harvard Business Review*, vol. 34 (1), pp. 107-115.
6. Davis, J.H. and Goldberg, R.A. (1957), *Concept of Agribusiness*. Division of Research, Harvard Business School, Boston, USA.
7. Lazarieva, O. and Vakar, K. (2019), "Development of export potential agricultural sector of economy of Ukraine in globalization conditions", *Agrosvit*, vol. 1-2, pp. 3-9. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.1.3. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.1.3
8. Tarasevych, N. (2021), "Actual aspects of risk management system in banks of Ukraine", *Modern Economics*, vol. 28, pp. 134-139. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V28\(2021\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-19).
9. Mazur, I. and Fesun, Yu. (2021), "World experience of management and introduction of innovations into the agricultural sector of the economy", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8663> (Accessed 04 Aug 2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.8
10. Savytskyi, E.E. (2014), "Development of innovative processes in domestic agrarian enterprises", [Online], *Economica APK*, Vol. 4, pp. 77-82, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2014_4_16(Accessed: 04 Aug 2022).
11. Ukrinform (2022), "Last year more than 10% of GDP was produced in agriculture - Leshchenko", available at: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3400937-torik-ponad-10-vvp-virobili-u-silskomu-gospodarstvi-leshenko.html> (Accessed: 04 Aug 2022).
12. State Employment Service (2022), "The situation on the labor market and the activities of the state employment service in January - February 2021", available at: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67> (Accessed: 04 Aug 2022).

13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021), Statystychnyj zbirnyk «Roslynnytstvo Ukrainy» 2020 [Plant Growing in Ukraine, 2020. Statistical yearbook], Derzhavna sluzhba statystyky, Kyiv, Ukraina
14. Ukrinform (2021), “Ukraine exported a record amount of sunflower oil last year”, available at: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3196114-ukrainatorik-eksportuvala-rekordnij-obsag-sonasnikovoi-olii.html> (Accessed: 04 Aug 2022).
15. Latifundist Media (2022), “Oilseeds in the conditions of war: sowing, residues, processing, storage conditions”, available at: <https://latifundist.com/spetsproekt/963-olijni-v-umovah-vijni-posiv-zalishki-pererobka-umovi-zberigannya> (Accessed: 04 Aug 2022).
16. Latifundist Media (2022), “Ukrainian Vegetable Oil Market Review 2021: Exports, Production, Prices”, available at: <https://latifundist.com/en/analytics/22-obzor-rynka-rastitelnyh-masel-2021-eksport-proizvodstvo-tseny> (Accessed: 04 Aug 2022).
17. Ukroilprom (2021), “Export of oil and fat products in January-July 2021 and its impact on the formation of a positive balance of foreign trade of the agricultural sector”, available at: <https://ukroilprom.org.ua/news/eksport-oliyno-zhyrovoy-produktsiy-u-sichni-lypni-2021roku-ta-yogo-vplyv-na-formuvannya-pozytyvnogo-saldo-zovnishnoy-torgivli-apk-269/> (Accessed: 04 Aug 2022).
18. Epravda (2022), “Blocked ports are not a sentence. Where is Ukraine redirecting export flows and what is the result”, available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/11/686894/index.amp> (Accessed: 04 Aug 2022).
19. Ukrinform (2022), “Ukraine and the EU agreed on the text of the agreement on the liberalization of road transport”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3506798-ukraina-i-es-pogodili-tekst-ugodi-pro-liberalizaciu-avtoperevezhen.html> (Accessed: 04 Aug 2022).
20. BBC News (2022), “Shortage of gasoline and diesel fuel: why it happens and what will happen next”, available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61469112> (Accessed: 04 Aug 2022).

21. Slovoidilo (2022), “Fuel shortage in Ukraine: People's Deputy announced when the situation will improve”, available at: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/05/novyna/suspilstvo/deficyt-palnoho-ukrayini-nardep-povidomyv-koly-sytuacziya-pokrashhytsya> (Accessed: 04 Aug 2022).
22. Epravda (2022), “Fuel for gas stations: networks are switching to supplies from the EU”, available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/15/684099/> (Accessed: 04 Aug 2022).
23. Ukrinform (2022), “"Corridors of solidarity": the European Union and the United States will help Ukraine to export grain”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3484783-koridori-solidarnosti-evrosouz-i-ssa-dopomozut-ukraini-eksportuvati-zerno.html> (Accessed: 04 Aug 2022).
24. liga.net (2022), “Rocket attack on Odesa. Russia hit "where the grain is", but did not hit the granary”, available at: <https://news.liga.net/ua/politics/news/raketnyy-udar-po-odesse-rossiya-bila-tuda-gde-zerno-odnako-po-zernohranilischu-ne-popala> (Accessed: 04 Aug 2022).
25. 5.ua (2022), “Russian troops deliberately set fire to Ukrainian fields with incendiary shells - approximately 20 hectares of wheat were destroyed in Zaporozhye”, available at: <https://www.5.ua/regiony/viiska-rf-navmysne-pidpaliuiut-ukrainski-polia-zapalnomy-snariadamy-na-zaporizhzhzhi-znyshcheno-pryblyzno-20-hapshenytsi-281962.html> (Accessed: 04 Aug 2022).
26. Epravda (2022), “Stole, took to Moscow. How the occupiers are trying to sell stolen Ukrainian grain to other countries”, available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/6/686713/> (Accessed: 04 Aug 2022).
27. Interfax (2022), “The Russian Federation illegally exports 150,000-170,000 tons of grain per month from Ukraine - the Ambassador of Ukraine to Turkey”, available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/843784.html> (Accessed: 04 Aug 2022).

Стаття надійшла до редакції 11.08.2022 р.